

H O O F D E N & Z I N N E N

Surrealisme in het
'echte' China

Wat werden ze op hoongelach getraakteerd, Jan Timmer en Wisse Dekker, wanneer ze van zakenreis uit Azië thuiskwamen en alarm sloegen over ontwikkelingen in landen als Singapore, Japan, Hongkong of Taiwan. Steevast wanneer dergelijke Philips-bazen de Aziatische tijgers hadden bezocht, werd Europa om haar luiheid en indolentie gekapitteld en werden de Aziatische werklust en ondernemingszin aan ons ten voorbeeld gesteld. We deden dat af als botte ondernemerstaal. Zij leken op slinkse manier werknemersrechten te willen ondermijnen of louter de belangen van multinationals als Philips te dienen.

Toch moest ik onlangs aan deze mannen terugdenken, toen ik voor een conferentie op bezoek was in het Verre Oosten, om precies te zijn in Taiwan (inderdaad, vlak voor aardbevingen dat eiland begonnen te teisteren). Ik snapte opeens iets van de paniek die het duo Dekker & Timmer moet hebben bevangen, geïmponeerd als je onwillekeurig raakt door de Aziatische dynamiek, het arbeidstempo en ondernemerschap. Je denkt al snel: zal Europa het hier op den duur niet tegen afleggen. Moet het geen tandje hoger in het Westen? Kunnen de mouwen nog net iets verder worden opgestroopt? Laten we de handjes wel genoeg wapperen? Laat ik het zo zeggen: Taipei, de hoofdstad van Taiwan of *all places*, staat qua uitstraling, tempo en *life style* een stuk dichterbij New York dan het zogenaamde trendy Amsterdam.

En daar heeft de Azië-crisis – anders dan velen dachten – weinig aan afgedaan. Integendeel, niet alleen behoort Taiwan tot de landen die het meest robuust bleken, de crisis heeft ook nieuwe energie gegenereerd en aangezet tot hardere inzet en creatieve innovatie. Zo heeft men in Taiwan net het debat over de 'afschaffing' van de zaterdagse werkdag achter de rug. Die wordt in zoverre afgeschaft, dat men nu om de zaterdag vrij is. De wegvallende werktijd wordt gecompenseerd door extra overwerk en/of inlevering van salaris. Tijgers blijven niet lang uitgeschakeld en herstellen zich snel.

Taiwan Inc.

Taiwan is een curieus mengsel. Het herbergt en belichaamt voor een deel het echte China, dat wil zeggen het aloude China van voor Mao en zijn Culturele Revolutie. Veel oude gebruiken en tradities van het Chinese vasteland zijn in Taiwan bewaard gebleven, van het oude karakterschrift (dat Mao ten behoeve van zijn alfabetiseringscampagnes vereenvoudigde) tot de kunst van het porselein schilderen. Zelfs de belangrijkste kunstschaten van het keizerlijke China worden bewaard in het Taiwanese National Palace Museum; deze zijn destijds mee overgevoerd door Chiang Kai-shek en zijn nationalisten. Tegelijkertijd is Taiwan een volledig veramerikaniseerd land. Het lijkt soms één groot *China Town*, deel uitmakend van een grote Amerikaanse stad: 'the American way of life' in een decor van Chinese karakters. De economische en politieke elite is opgeleid op Harvard, Yale en noem maar op. Veel moeders rei-

INHOUD

Taiwan

Cultuurnota Van der Ploeg

H O O F D E N & Z I N N E N

zen zelfs voor zes jaar met hun kinderen naar Amerika mee, vader op Taiwan tijdelijk achterlatend. Onderwijs en opleiding betekenen alles. Confucianistische tradities en de opmars van de kenniseconomie reiken elkaar hier de hand. Het land is hard op weg naar tweetaligheid in Mandarijn/Amerikaans.

Verder is het land een soort oorlogseconomie, *Taiwan, Inc.* (W. van Kemenade). Er geldt het primaat van de economie. En dat valt te ruiken. Zelden een industrieel land bezocht waar de vervuiling zo tast- en reukbaar was als in Taiwan. Je zou er haast GroenLinks van gaan stemmen. Uitlaatgassen en smog in Taipei: Athene en Londen zijn er kuuroorden bij vergeleken. Een strandleven op dit subtropische eiland? Onmogelijk vanwege te vervuilde zeeën. Bovendien werkt men daarvoor te hard en zijn Aziatische vrouwen doodsbenauwd voor een bruine teint, maar dit terzijde.

Taiwan is natuurlijk vooral getekend door de zogeheten *Strait Relations*, de verhouding tot de Volksrepubliek China aan gene zijde van de Straat van Taiwan. Een overigens uiterst strategisch gelegen waterpassage, want de tweede economische macht ter wereld, het grondstofarme Japan, ontvangt hier doorheen zijn olie e.d. Het is in deze zeestraat dat China zo nu en dan raketten afvuurt om Taiwan af te schrikken of te dreigen en waar de vs vliegdekschepen doorheen laten varen met hetzelfde oogmerk maar dan vice versa.

De relatie tussen Taiwan en China is uiterst curieus en complex en mij verging het zo, dat hoe

langer je op Taiwan bent en hoe meer je erover leest en hoort, hoe complexer en onbegrijpelijker het wordt. We hebben, om te beginnen, met een historisch gezien unieke situatie te maken. Een verliezende partij in een burgeroorlog handhaaft zich, vestigt zich elders om vandaar aanspraak te blijven maken op het oude vaderland. De Kuomintang verliest de slag van Mao's communisten, en in 1948 en 1949 vluchten de resten van Chiang Kai-shek's Nationalistische regering en het leger – zo'n twee miljoen mensen in totaal – naar het eiland Taiwan om zich als regering-in-ballingschap te bezinnen op revanche en terugkeer.

Dat vraagt om rare historische analogieën alsof het Franse koningshuis zich met zijn volgelingen ten tijde van de Franse Revolutie zou hebben teruggetrokken op Corsica om daarvandaan op een dag de Franse Republiek alsnog te heroveren. Alsof het 'Witte Leger' zich zou hebben gevestigd op Nova Zembla om terug te keren naar Communistisch Rusland en definitief af te rekenen met het Rode Leger van de Sovjet-Unie. Alsof de Zuidelijke Legers uit de Amerikaanse Burgeroorlog probeerden vanaf Cuba alsnog de slavernij ingevoerd te krijgen in Amerika.

Iets soortgelijks representeert Taiwan. Want zo was het aanvankelijk. Chiang Kai-shek en zijn Kuomintang-beweging verloren van de communisten, ontvluchtten halsoverkop het land met medeneming van kunstschaten, het kapitaal en de kapitalisten van handelscentrum Shanghai en vele soldaten naar het eiland Taiwan. Daar stelde men zich in op een uiterst kort

verblijf. Enkele jaren en men zou het vasteland op de communisten heroveren. Zo zit het huidige parlement nog in een oud schoolgebouw (een 'tijdelijke' vestigingsplaats) en is men momenteel hard bezig om de spoorlijnenstelsel voor treinen *up to date* te brengen (dan hebben we het wel direct over TGV). Ook aan publieke infrastructuur op Taiwan had men aanvankelijk weinig gedaan; men zou immers weer teruggaan.

Fantoom-bestuurders

Het was nog veel sterker. Tot voor kort leerden kinderen op school de oude (vaak inmiddels verdwenen) spoorlijnen en de oude plaatsnamen van het voor-communistische Chinese vasteland. En de regering hield er zelfs een hele extra bestuurslaag op na, van honderden schaduwambtenaren en volksvertegenwoordigers, die – als het moment van herovering gekomen was – *à la minute* hun regio op het vasteland bestuurlijk zouden overnemen, inclusief Mongolië, dat nog steeds gezien wordt als een deel van het oude China. Aan dit fenomeen van fantoombestuurders is niet zo lang geleden een eind gemaakt. Ook wordt het omvangrijke Taiwanese leger momenteel omgebouwd van een offensief aanvalsleger bedoeld voor een veroveringsoorlog (veel tanks) naar een defensief leger (Nederlandse onderzeeboten).

Taiwan heeft zich inmiddels neergelegd bij de fictie van de herovering van het Chinese vasteland. Het pretendeert niet langer het eigenlijke China te representeren, maar berust erin *de facto* een onafhankelijk land te zijn. Dit is door president Lee Teng-hui met zijn

H O O F D E N & Z I N N E N

roemruchte uitspraak inzake 'state-to-state-relations' ook met zoveel woorden onderstreept tegenover China. Peking houdt, zoals bekend, op haar beurt vast aan het beeld van de afvallige provincie.

КМТ-president Lee Teng-hui probeert de Taiwanese bevolking te verenigen rondom deze nieuwe 'onafhankelijke' identiteit. Taiwan is namelijk een merkwaardige smeltkroes van drie groeperingen: je hebt er Taiwanese aboriginals (vergelijkbaar met Papoea Nieuw Guinea-stammen), vervolgens zogeheten *native Taiwanese* (de eilandbewoners die afstammen van eerdere Chinese immigranten-golven uit vroeger eeuwen) en de *mainlanders*, de Kuomintang-beweging en haar aanhang. Tussen deze drie groepen bestaan grote spanningen. Er is sprake van racisme, machtsongelijkheid en er zijn uiteenlopende houdingen ten opzichte van de relatie China-Taiwan: 'mainlanders' willen vereniging (maar uiteraard niet onder communistische heerschappij), terwijl de natives volledige staatkundige onafhankelijkheid willen. In feite voelt men zich het veiligst bij de huidige status quo, al was het maar omdat die het floreren van de economie niet in de weg staat. Toch is deze splijting van de samenleving erg complicerend: zelfs over veiligheidsissue-nummer-één, de verhouding tot vijand China, is men ten diepste verdeeld, hetgeen natievorming bemoeilijkt.

De interne spanningen en verdeeldheid zijn vooral ook terug te voeren op de repressieve heerschappij die de Kuomintang-regering lange tijd over het eiland heeft

uitgeoefend. Het beeld van het kleine, nietige en mooie Taiwanese eiland tegenover het machtsbeluste, communistische Chinese wereldrijk klopt niet. Taiwan was lange tijd een militaire dictatuur onder leiding van *generalissimo* Chiang Kai-shek en later zijn zoon. In feite hebben we hier te maken met het meest succesvolle fascistische regime ter wereld. Het is ontstaan in de jaren twintig – toen ook Mussolini, Franco en Salazar hun bewegingen grondvestten, en is nog steeds onafgebroken en ongebroken aan de macht in de huidige jaren '90. Het regime steunt van oudsher op militairen, de vroegere adel en de handelsklasse van het oude China. Momenteel gaat het om een politiek-economisch corporatistisch conglomeraat, dat wordt ondersteund door een eenpartijstaat.

De Kuomintang geldt als de rijkste partij ter wereld. Het bezit en controleert tal van ondernemingen en vrijwel de hele thuismarkt van Taiwan. Privatisering in Taiwan wil zeggen: van staat naar partij. Het partijkantoor van de КМТ in Taipei spreekt wat dit aangaat boekdelen. Het is gebouwd in rechte lijn tegenover het presidentiële paleis, daarmee verbonden door een Chinese 'gelukspoort' en ziet er uit als het hoofdkwartier van IBM. De partijkantoren in de voormalig communistische eenpartijstaten zijn er *shabby* hoteletjes bij vergeleken.

Het bijzondere van de КМТ is dat deze partij kans gezien heeft om zich te transformeren met behoud van zijn machtspositie. Taiwan is geen militaire dictatuur meer sinds de opheffing van de noodtoestand vanaf 1986, toen er

voor het eerst oppositiepartijen werden getolereerd en vrije democratische verkiezingen konden worden gehouden. Inmiddels heeft de democratisering zich verder voltrokken via rechtstreekse presidentsverkiezingen – Taiwan heeft een presidentieel stelsel, dus een president met Clinton-achtige bevoegdheden – en via een zekere liberalisering van de pers. Veel oude mainlanders werden door president Lee, vervangen door 'native Taiwanese' en veel КМТ-ideologen zijn vervangen door technocraten. Een transformatieproces dat lijkt op dat van Franco's regime in Spanje, dat zich meer en meer matigde en opende of op dat van post-communistische partijen in landen als Hongarije. Het primaat van de economie, onder regie van het Kuomintang-syndicaat, zorgt evenwel voor een florerende en *booming* economie. In door de staat opgezette *high tech parks* werken in Silicon Valley opgeleide en getrainde Taiwanese ingenieurs aan geavanceerd onderzoek op terreinen van informatietechnologie en biotechnologie. Buitenlandse investeerders staan in de rij voor participatie in dit soort projecten, dat niet zelden steunt op de brains van Taiwan en de goedkope productiekraft van het Chinese vasteland. Zo is Taiwan leidend in research en productie van halfgeleiders.

Van een rijpe democratie kan men echter allesbehalve spreken. Daarvoor zou er toch eens sprake moeten zijn van een machtswisseling; zouden er alternatieve politieke elites dienen te zijn, die 'ge-recycled' kunnen worden, al was het maar om de concentratie van politieke en economische macht

HOOFDEN & ZINNEN

te doorbreken. 'The powers that be' in Taiwan, het KMT-syndicaat dus, zijn tot op heden zo allesbehalend in de Taiwanese samenleving en beschikken over zoveel middelen, dat het voor haar tegenstrever, de Democratic Progressive Party (DPP) vrijwel een *mission impossible* blijkt te zijn om de KMT bij landelijke, presidentsverkiezingen te verslaan.

Politieke misdaad

Hierbij speelt een politiek-maatschappelijk klimaat van intimidatie en corruptie zeker een rol. Nog steeds durven veel Taiwanese niet tegen de KMT te stemmen (dit levert tevens een 'autoritaire' vertekening van de peilingen op), veel stemmen worden gekocht en er is sprake van politieke misdaad op Taiwan. Van de huidige partijvoorzitter van de DPP zijn in de jaren tachtig diens moeder en zijn twee tweelingdochters om het leven gebracht; van de huidige DPP presidentskandidaat Chen

Shui-bian is diens vrouw onder onopgehelderde omstandigheden verlamd geraakt door moedwillige overrijding. Ook is er binnen de DPP een zogeheten 'Taiwan Mandela', iemand die meer dan 25 jaar vastzat op Green Island, het Taiwanese Robbeneiland.

Maar zoals gezegd, de KMT heeft zich weten te transformeren in democratische richting en kan niet vereenzelvigd worden met de vroegere repressie alleen. Niet voor niets voert de DPP-presidentskandidaat Chen Shui-bian de verkiezingslogan *the New Middle Way*, een opmerkelijke contaminatie van 'Neue Mitte' en Third Way. Op diens uitnodiging waren dan ook Europese sociaal-democraten en Amerikaanse Democraten overgevlogen om de transformatie van democratische progressieve partijen elders te belichten en te analyseren. In de hoop dat de DPP wat van die ervaringen zou kunnen leren om de (al)macht van de KMT uiteindelijk eens te kun-

nen breken. Het leverde boeiende Westers-Aziatische discussies en confrontaties op. Maar lessen? De ambitie om Taiwanese politici en wetenschappers iets te leren over het DerdeWeg-debat in Europa en hoe oppositie te voeren tegen langzittende 'regimes' als die van Britse Conservatieven, Duitse christen-democraten of Nederlandse christen-democraten, viel helemaal weg na een werkbezoek aan het partijkantoor van de hoegenaamd nietige DPP. En dan zijn we weer terug bij het duo Timmer & Dekker. Geen sociaal-democratisch partijkantoor in Europa is zo goed georganiseerd en geutiliteerd als dat van de DPP. Van een eigen radiostudio tot aan apparatuur voor dagelijkse telefoon- en computerpeilingen, van researchafdelingen tot Chinees Niet-Nix. Kortom: Taiwan staat garant voor surrealistische ervaringen.

RENÉ CUPERUS

Medewerker WBS / redacteur S&D

